

O'ZBEKISTONDA SOVET HUKUMATINING UY-JOY SIYOSATINING HUQUQIY ASOSLARI

Alimova Nargiza Odilovna

falsafa fanlar doktori(PhD), Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Yo'ldoshev Islombek Ismoiljon o'g'li

Farg'ona davlat universiteti 2-bosqich magistri

Annotatsiya: *Ushbu maqolada O'zbekistonda sovet hukumatining uy-joy siyosatining huquqiy asoslari ochib berilgan bo'lib, o'sha davrdagi siyosat berib o'tilgan. Bu siyosat asosida Sovet tuzimi yer va uy-joy tanqisligini xalq qilishga uringan va "zichlashtirish siyosati" orqali bunga erishgan.*

Kalit so'z va iboralar: *Uy-joy siyosati, Yer siyosati, Yer haqidagi dekret, kommuna, kommunal kvartira.*

Sovet hokimiyati o'rnatilishining dastlabki kunlaridanoq uy-joyga egalik qilish va tasarruf qilish bo'yicha barcha huquqlar va, avvalo, uning vujudga kelishining asosiy sharti bo'lgan yerni davlat o'z qo'liga oldi. 1917-yil 26- oktyabrda tunda soat 2 da o'tkazilgan Ishchi va soldat deputatlari Sovetining Ikkinchi Butun Rossiya syezdi "Yer haqida"gi dekretni qabul qilgan, unga ko'ra, «Yerga xususiy mulk huquqi abadiy bekor qilinadi; yerni sotish, sotib olish, ijaraga berish yoki garovga qo'yish yoki boshqa yo'l bilan begonalashtirish mumkin emas. Barcha yerlar: davlat, qo'shib berilgan (udel), kabinet, monastir, cherkov, posessiya, mayorat, xususiy mulkchilik, jamoat, dehqonlar erlari va boshqalar bepul begonalashtiriladi, jamoat mulkiga aylantiriladi va undagi barcha mehnatkashlarning foydalanishiga o'tkaziladi»¹.

Bolsheviklar "kommuna" ni yashashning ideal shakli, kelajakning umumiy uyi, uy mehnati mashaqqatlaridan, oilaviy rishtalardan, "yangi odam"ni his qilishiga va tushunishiga to'sqinlik qiladigan barcha narsalardan xoli joy deb bilishgan. Haqiqiy kollektivizmning afzalliklari. Qishki saroy qo'lga kiritilganidan ikki hafta o'tgach, "Front askarlari uchun issiq kiyimlarni talab qilish to'g'risida" gi farmonning taxminiy loyihalarida V. I. Lenin shunday yozgan edi: "Boy kvartira ham xonalari soni bo'lgan har qanday kvartira hisoblanadi. ushbu kvartirada doimiy yashovchi aholining ruhlari soniga teng yoki undan ko'p. Leninning "boy kvartira" ta'rifi Sovet hokimiyatining uy-joyga bo'lgan munosabatining siyosiy asoslarini tushunish uchun muhim ahamiyatga ega. 1918-yil 1 martda Petrograd Soveti tomonidan tasdiqlangan va ertasi kuni Izvestiyada nashr etilgan ushbu ta'rif mohiyatan SSSRning nafaqat inqilobdan keyingi davrda, balki keyingi ko'p yillardagi uy-joy siyosatiga asos soldi.

¹ Решения партии и правительства по хозяйственным вопросам. Т.1. – М., 1967. – С.15.

Uy-joy muammosini hal qilish hamda xonadonlarni taqsimlash va zichlashtirish, "tekinxo'r elementlar"ni shahardan ko'chirishni tashkil qilish uchun TASSR da 1918-yil iyun oyida Markaziy uy-joy komissiyalari tashkil qilingan. Boshqa davlat organlaridan tashqari zichlashtirish O'zSSR XKS tomonidan tarkibi belgilanadigan Ichki Ishlar Xalq Komissarligi huzuridagi Favqulodda qo'mita tomonidan amalga oshirilgan. Mazkur qo'mitaning qarorlari qat'iy bo'lganligini hisobga olish zarur². Bunda gormestxozlar (IIXKning Mahalliy boshqaruv bo'limi tarkibidagi shahar mahalliy xo'jaligi boshqaruvi), shuningdek uy-joy kooperativ shirkatlari boshqarmalari va xususiy uy egalari O'zSSR oliy rahbarlari Yu. Oxunboboev va F. Xo'jaev tomonidan imzolangan Sovetlar MIQ va O'zSSR XKS qarori³ e'lon qilingan zahoti, uch kundan kechiktirmay zichlashtirishni o'tkazishi va Favqulodda qo'mita (ChK)ga bo'shatilgan maydonlarga buyurtmalarni topshirishi, FQ esa aniqlangan ortiqcha maydonlarni taqsimlashi lozim bo'lgan. Yuqorida ko'rsatilgan qarorga binoan, qonuniy ravishda muhim qoida (nizom, talab) o'rnatilgan bo'lib, unga ko'ra, yirik uylar, shuningdek xususiy uylar, kommunal uylar, muassasalarga birlashtirilgan va uy-joy ijara kooperatsiyasi ixtiyoridagi uylar zichlashtirilishi shart bo'lib, qurilish huquqi asosida qurilgan uylar bundan mustasno edi. Zichlashtirish ham uy-joy egalari (xususiy uylarda), ham turar-joy maydoni ijarachilariga tegishli bo'lgan.

Kvartiradagi xonalarning kattaligi bilan bog'liq muammo bor. Burjua uylaridagi xonalar 25, 30, 40 va ba'zan undan ham ko'proq kvadrat metrga etadi. Ko'rinib turibdiki, har bir bunday xonaga bitta odamni o'rnatish mantiqiy emas. Shuning uchun katta xonalar "oddiy" xonalarga bo'linadi: butun mavjud uy-joy fondi, "sifatidan, joylashuvidan va hatto bo'linmalarning mavjudligidan qat'i nazar, belgilangan 20 kvadrat metrlik normaga muvofiq maydon uchastkalariga bo'linadi. kattalar va ikki yoshgacha bo'lgan bola uchun arshin (10 kv. metr) va 10 kv. arshin (5 kvadrat metr) ikki yoshdan o'n ikki yoshgacha bo'lgan bolaga 3 dona ". Olingan xonalarda, qoida tariqasida, bir vaqtning o'zida bitta oila joylashtiriladi. "Kommunal kvartira" hodisasi shunday paydo bo'ladi. 1919 yilda hisob-kitob stavkasi o'zgartirildi, chunki RSFSR Sog'liqni saqlash xalq komissarligining sa'y-harakatlari bilan tungi uyqudan keyin odamning normal salomatligi uchun zarur bo'lgan minimal havo miqdori belgilandi: taxminan 25-30 kubometr. m (kichikroq hajmda, odam tunning bir qismi uchun barcha kislorodni o'zlashtiradi va keyin uning etishmasligini boshdan kechirib, ertalab bosh og'rig'i bilan uyg'onadi). Ushbu kub B turlaridan bir kishi tomonidan talab qilinadigan minimal maydon aniqlanadi - 8 kvadrat metr. m yoki 16 kv. arshin. Kelajakda bu mavjud uy-joylarni taqsimlash bo'yicha mas'ul bo'lgan va yangisini qurish bilan shug'ullanadigan organlar uchun indikativ normaga aylanadi.

² ЎзМА, Р.86-фонд, 1-рўйхат, 5472-иш, 128-варақ.

³ ЎзМА, Р.86-фонд, 1-рўйхат, 5472-иш, 128-варақ

Biroq, bu og'ishlarsiz emas. Shunday qilib, 1920 yilning birinchi yarmida Petroguberniya Sovet Komxozining Shaharsozlik bo'limining Ilmiy byurosi Petrogradning 3-zonasida proletarlar uchun uy-joy qurilishi uchun uchastka rejasini tuzish uchun tanlov e'lon qildi. Dasturda, xususan, shunday deyilgan: "Yotiladigan xonalardagi havo hajmi kattalar uchun kishi boshiga kamida 2 kub sajen, bolalar uchun esa 1 kub sajen bo'lishi kerak. Yashash xonalarining hech birida, shu jumladan oshxonada 2 kubometrdan kam kuyikish havosi bo'lmasligi kerak. Bu kub hajmi, topshiriqda ko'rsatilgan turar-joy binolarining balandligi kamida 4 arB shinalar (2,84 m. - M. M.), 6,83 kvadrat metrga to'g'ri keladi. 1920-1921 yillarda xuddi shu byuro Petrogradda chizmachilik bo'yicha tanlov o'tkazdi Vyborgskiy tumani hududida ko'rgazmaning namunali turar-joyini rejalashtirish va rivojlantirish. Musobaqa dasturida biz havoning kub sig'imi kattalar uchun 2 kub sazhens va har bir bola uchun 1,5 kub sazhens miqdorida aniqlanishi kerakligi haqidagi talabni ham topamiz 7 ; kattalar uchun bir xil 6,83 kv m va bolaga 5,12 ni oling.

Xulosa qilib aytganda, Sovet tuzimida Leninning "Boy kvartira" siyosati o'sha davrda asos qilib olingan va boylarni tanazzulga uchratishga xizmat qilgan. Bu siyosat asosida Sovet tuzimi yer va uy-joy tanqisligini xalq qilishga uringan va "zichlashtirish siyosati" orqali bunga erishgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Решения партии и правительства по хозяйственным вопросам. Т.1. – М., 1967. – С.15.
2. ЎзМА, Р.86-фонд, 1-рўйхат, 5472-иш, 128-варақ
3. Б.Эшов Ўзбекистон давлатчилиги ват бошқаруви тарихи. – Тошкент, 2012.
4. Азамат Зиё Ўзбек давлатчилиги тарихи. – Т., 2001.